

TIDENS
DOGME
- **INKLUSION**

ER INKLUSION ET PROBLEMBARN?

Skolen har siden 1990'erne ekskluderet et stigende antal børn, men nu er kurven knækket. Færre børn går i specialtilbud, viser en ny undersøgelse fra Aarhus Universitet og SFI. Udviklingen er positiv, men regeringens og kommunernes målsætning om øget inklusion i skolen lægger massivt pres på især lærerne.

Er inklusion løsningen eller snarere problemet?

Af CAMILLA MEHLSÉN

ADAM ER 10 ÅR OG GÅR PÅ en specialskole i Esbjerg-området. Han er et såkaldt 'debilt barn', men bliver vurderet egnet til at blive overflyttet til den lokale folkeskole. Her kommer han til at gå i en 'basisgruppe', men integreres også i de fag og på de klassetrin, hvor man skønner, han kan få et vist fagligt udbytte. Adam har for eksempel idræt med 1. x, kristendom med 2. y og formning med 3. v.

Måske undrer du dig over Adams møde med folkeskolen – og nogle af ordene? 'Debil' er i dag et nedsættende ord, og 'integrere' handler typisk om tosprogede. Men Adam er ikke tosproget. Han er en dreng i 1970'ernes Danmark, hvor man ikke talte om inklusion, men om integration og debile børn. Og Adam er et af rædselseksempelne, som professor Susan Tetler er stødt på i sit mangeårige arbejde med inklusion.

»Hvis man så på Adams skema, var han placeret i fem forskellige klasser udover sin basisgruppe. Lærerne fortalte, at de ikke forstod, hvorfor han ikke var i kontakt med de andre børn og udviklede sociale relationer med dem. Men så man på drengens skema, var han i kontakt med over 100 forskellige børn hver uge! Det vil man ikke engang udsætte et almindeligt barn for. Men dengang var der ikke tale om, at man ændrede undervisningens indhold og organisering, så drengen kunne 'nøjes' med at være tilknyttet blot en enkelt klasse,« siger Susan Tetler, der er tidligere folkeskolelærer og i 1980'erne var lærer for en specialklasse. I dag er hun professor i specialpædagogik ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Hun er også nyudnævnt formand for praksis- og videnspanelet, som er kernen i Ressourcecenter for Inklusion og

»Det springende punkt er, hvordan inklusionstænkningen implementeres i praksis, så skolen tilrettelægger en undervisning, der imødekommer alle børns behov.«

Professor Susan Tetler

Specialundervisning under Ministeriet for Børn og Undervisning.

Adam og mange af de andre 'integrerede' børn får en hård og kort skolegang i den lokale skole. En række danske og internationale undersøgelser viser, at når de børn, som man har forsøgt at integrere i skolen, skal i 6. klasse og opefter, kan de ikke være i skolen længere.

»Man ofrede de børn i forhold til en smuk tanke om integration, men det var på systemets præmisser, ikke på børnenes. I slutningen af 1980'erne finder man frem til, at hvis det skal være meningsfuldt for de pågældende børn, så må det være ud fra en tankegang om, at det ikke er børnene, der skal tilpasse sig skolen, men skolen, der må tilpasse sig børnene,« siger Susan Tetler.

Eksklusionskurven knækker

I dag har inklusionsbegrebet taget over og erobret den politiske dagsorden for skolen. Elever med eksempelvis ADHD, Asperger eller autisme skal i stigende grad være en del af klassens fællesskab, og skolen skal tilpasse sig

eleverne – og ikke blot 'integrere' dem, som det skete med Adam. Øget inklusion i skolen er en national og kommunal strategi, og det bundes bl.a. i argumenter om, at det er billigere for samfundet og bedre for barnet. Fra 1990'erne og frem har der været en stigning i antallet af børn, som er blevet udskilt af folkeskolen, og det er dyrt for de kommunale skolebudgetter. Ifølge tal fra Ministeriet for Børn og Undervisning går cirka 30 procent af folkeskolens samlede økonomiske ressourcer til specialundervisning, cirka 13 milliarder kroner hvert år.

Men nu er kurven knækket. På tre år er antallet af elever i den almindelige skole steget med 1,8 %, så det i dag er 94,9 % af alle elever, der går i den almindelige skole. Det viser en ny rapport, som professor Susan Tetler og professor Niels Egelund står bag sammen med en forskergruppe fra Aarhus Universitet og SFI. Den første delrapport af projektet 'Kommunernes omstilling til øget inklusion' slår fast, at det er lykkedes at vende tendensen til stigende eksklusion, som ellers har præget skoleområdet siden midten af 1990'erne. Rapporten bygger på en repræsentativ undersøgelse af inklusionsprocessen i 12 danske kommuner.

Susan Tetler er imidlertid på vagt over for et ensidigt fokus på elevtallet i den almindelige skole.

»Det kan godt være, at der er flyttet elever fra en specialskole til de almindelige klasseværelser, men hvis vi kun fokuserer på tallene, så er vi tilbage til 1960'erne og 1970'erne, hvor det handlede om elevernes fysiske placering. Lige nu er der placeret 5,1 % elever i specialskoler, og ministeriet vil gerne have det tal ned til 4 % i 2015. Dvs., at omkring 10.000 børn skal 'flyttes' fra specialtilbud til folkeskolens almindelige klasser. Det kan godt være, at man kan nå det mål, og man er godt i gang ude i kommunerne. Men tallet siger ikke noget om

HISTORIEN BAG 'DEN INKLUDERENDE SKOLE'

Inklusion er en af skolens største udfordringer, og der er i dag et stærkt politisk fokus på inklusion. Selv om begrebet er kommet gevaldigt i vælten i dette årti, er begrebet ikke nyt, og det bygger videre på tidligere årtiers bestræbelser på at skabe læringsmiljøer til alle børn.

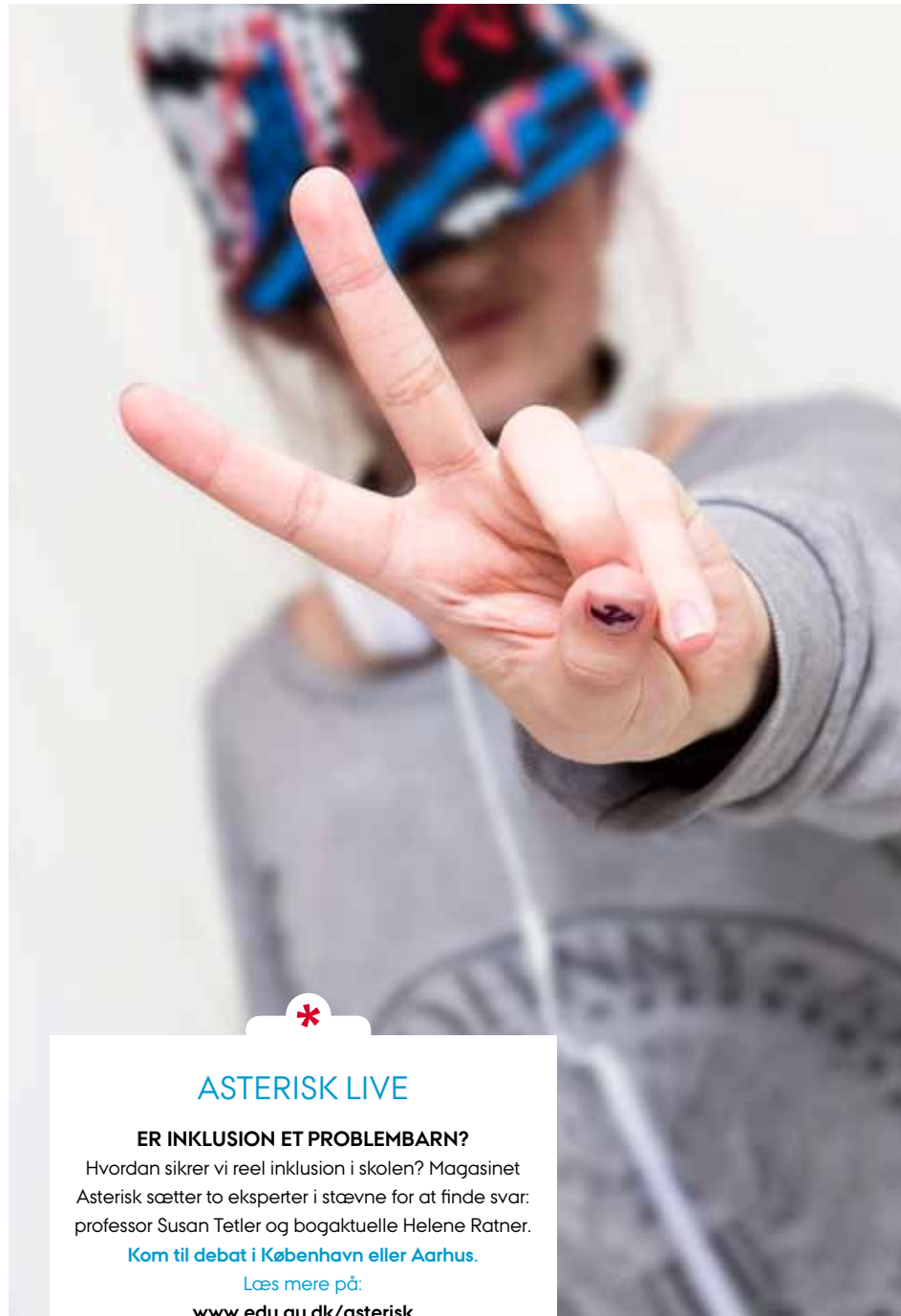
Professor Susan Tetler fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus

Universitet har fulgt udviklingen siden 1980'erne. Hun forklarer her, hvordan skolen i de sidste 50 år har forsøgt at favne en mangfoldig gruppe elever.

Slut-1960'erne → INTEGRATION

»Integrationsbegrebet dukker for alvor op i slutningen af 1960'erne, båret af en radikal humanisme. Tankegangen er, 'vi skal ikke gemme folk bort i ghettoer, anstalter eller institutioner. De skal ud og have et liv i samfundet'. I en

ASTERISK LIVE

ER INKLUSION ET PROBLEMBARN?

Hvordan sikrer vi reel inklusion i skolen? Magasinet Asterisk sætter to eksperter i stævne for at finde svar: professor Susan Tetler og bogaktuelle Helene Ratner.

[Kom til debat i København eller Aarhus.](#)

Læs mere på:

www.edu.au.dk/asterisk

kvaliteten af det læringsmiljø, børnene er i. Det er fint at have en ambition, men hvis man skal tage det inkluderende perspektiv alvorligt, siger tallet intet om, hvorvidt barnet bliver omplaceret eller reelt inkluderet. Det springende punkt er, hvordan inklusionstæknikken implementeres i praksis, så skolen tilrettelægger en undervisning, der imødekommer alle børns behov,« siger Susan Tetler.

Rapporten viser, at der er stor forskel på, hvordan kommunerne griber opgaven an. Mens én kommune bruger 50 % af skolebudgettets ressourcer til elever med særlige behov, bruger en anden kommune 14 % af ressourcerne.

»Når jeg rejser rundt i landet, ser jeg, at der er kæmpe forskelle på inklusionsprocessen i de 98 kommuner. Ringsted, Esbjerg, Horsens og Lyngby – for blot at nævne nogle – har været i gang i flere år. Andre kommuner skal først lige lære at stave til inklusion,« siger Susan Tetler.

Inklusion kommer oppefra

Ifølge den nye rapport er det under hver 10. af lærerne, der føler sig fagligt rustet til at håndtere de udfordringer, som inklusionsarbejdet medfører. Susan Tetler mener, det hænger sammen med, at det er en stor udfordring for udviklingsarbejdet, at inklusion er blevet en dagsorden, der kommer oppefra og ikke fra lærerne. På det overordnede plan har man godt fat i inklusion: I alle forvaltninger arbejdes der med, hvordan man kan omsætte skolens virksomhed til en mere inkluderende praksis; der er blevet holdt oplæg i alle kommuner, og skoleledere og PPR-folk er på, fortæller Susan Tetler.

»Det afgørende moment er, om vi kan få lærerne med, og der mener jeg ikke, vi er nået til endnu. Mange lærere oplever at stå alene med inklusionsopgaven. Det handler i meget høj grad om, hvordan kommunerne får implementeret inklusion ud i de enkelte klasserum. >

skoleverden kommer det til at handle om at integrere børn fra specialskoler i almindelige klasser, men det er på skolens og systemets præmisser. Børnene skal tilpasse sig skolens normer, krav og værdier. Hvorvidt det lykkes, afhænger meget af det enkelte barns tilpasningsduelighed. Der er ikke tale om, at man laver undervisningen eller klassen om, så det enkelte barn

bedre kan være der,« siger Susan Tetler.

1990'erne → RUMMELIGHED & INKLUSION

»Gennem forskellige undersøgelser finder man ud af, at mange af de

børn, man har forsøgt at integrere i skolen, føler sig dårligt tilpas. Når de når puberteten, kan de ikke være i skolen længere. Den tendens så man ikke blot i Danmark, men også i en lang række andre lande, bl.a. Sverige, Norge, USA, Storbritannien og Australien. Sidst i 1980'erne introduceres begrebet 'inklusion', der betoner læringsmiljøets betydning

for inklusionens succes – i modsætning til integrationsbegrebets betoning af individet. I Danmark har vi dog svært ved at tage inklusionsbegrebet til os. Vi kalder det i mange år 'den rummelige skole'. Norge var det første nordiske land, der tog inklusionsbegrebet til sig. Sverige har længe kaldt det 'skolen for alle,« siger Susan Tetler.

1994 SALAMANCA ERKLÆRINGEN

Tankegangen bag inklusionsbegrebet bliver nedfældet i Salamanca Erklæringen i 1994, som Danmark sammen med over 100 andre FN-medlemslande skriver under på og dermed

Det er de færreste steder, man har formået at give lærerne det nødvendige ejerskab til inklusionsbestræbelserne. Mange lærere føler, at inklusion bliver presset oven fra og ned.«

Det bliver det vel også?

»Ja, det er den vej, det er gået, men det er nødvendigt at lade inklusionsbestræbelserne udvikle sig nedefra og op. Ellers bliver det en kamp op ad bakke,« siger Susan Tetler.

Lærernes nye ansvar

Adjunkt Helene Ratner fra Copenhagen Business School (CBS) er enig i, at den politiske inklusionsdagsorden lægger et gevaldigt pres på lærerne. Helene Ratner har skrevet ph.d.-afhandling om inklusion i skolen og er forfatter til den nye bog *Inklusion – dilemmaer i organisation, profession og praksis* (Akademisk Forlag). I sin ph.d.-afhandling har hun fulgt arbejdet med inklusion på to skoler.

»Inklusion gør det helt klart sværere at være lærer i dag. Lærerne føler sig enormt udfordret af især de støjende, forstyrrende og urolige elever. Det er godt, at vi holder de professionelle ansvarlige for inklusion, men ansvarliggørelsen er også udfordrende. Det er i dag lærerens ansvar at skabe et fællesskab, hvor alle børn kan deltage,« siger Helene Ratner og henviser til det samme skifte fra integration til inklusion, som Susan Tetler beskrev.

»Hvis barnet for eksempel har fået diagnosen ADHD, så er det skolens ansvar at bygge en infrastruktur for barnets trivsel og læring op på en ny måde. Og det er jo godt, at skolen tager det ansvar – men det er en stor udfordring for lærerne at leve op til selve idealet inklusion, hvor undervisningen er så differentieret, at alle børn kan deltage. Teoretisk set er inklusionsidealet grænseløst og kan i princippet rumme alle, men det er praksis ikke. Som praktiker støder man ofte

»Det er de færreste steder, man har formået at give lærerne det nødvendige ejerskab til inklusionsbestræbelserne. Mange lærere føler, at inklusion bliver presset oven fra og ned.«

Professor Susan Tetler

på en virkelighed, der ikke matcher idealet,« siger Helene Ratner og giver et eksempel fra sit arbejde med ph.d.-afhandlingen.

På en af de skoler, hun fulgte, var der en dreng, der blev diagnosticeret til ikke at kunne konsekvensberegne og ikke at kunne fungere uden faste strukturer. I timerne gik det fint, men i frikvartererne kom han tit op at toppes med andre elever, og det skabte frustrationer hos både børn og voksne. Efter devisen, at det er skolen, der skal tilpasse sig barnet, valgte skolen at ændre på strukturen i frikvartere-

ret, så der i samtlige frikvarterer skulle være strukturerede legeaktiviteter styret af enten pædagoger eller lærere.

»Men det skabte en masse utilsigtede konflikter. Drengens forældre blev sure, for de ville ikke have, at drengen deltog i pædagogiske legeaktiviteter. Der var en masse bøvl med finansiering og fordeling af ressourcer, og det endte med, at skolen brugte hele årgangsteamets midler til specialundervisning på én dreng. Den positive udlægning er, at drengen ikke kom i konflikt og var glad for aktiviteterne. Men det skabte en masse tidskrævende konflikter på skolen, bl.a. konflikter med drengens forældre og mellem pædagoger og lærere,« siger Helene Ratner.

Børn har ikke problemer

Historien om det strukturerede frikvarter understreger kernebudskabet i Helene Ratners nye bog: Det er ikke uden problemer at realisere inklusion.

»Inklusion er en løsning på et eksklusionsproblem, men det skaber også nye problemer, som man bør have blik for. Det betyder selvfølgelig ikke, at vi skal droppe inklusion, men vi skal medtænke, at løsninger sjældent fungerer, som de er intenderet. Enhver ny løsning producerer også nye problemer,« siger Helene Ratner.

Historien er også et godt eksempel på skiftet fra individ til system. I den optik er det miljøet, der skal justeres på. I dag hedder det for eksempel ikke længere børn MED problemer, men børn I problemer, i hvert fald i inklusionslitteraturen, hvor det er blevet forbudt at 'placere' problemet i barnet, fortæller Helene Ratner.

»Der er i inklusionspædagogikken en stor tiltro til, at vi kan ændre socialitet, kultur og værdier, som om vi er ingeniører, der kan skrue hist og her. Jeg siger ikke, det er forkert,

forpligter sig på at efterleve. Erklæringen beskrives typisk som en milepæl for det internationale arbejde med inklusion. I den står der bl.a.:

»[Vi tror på, at] de, der har særlige uddannelsesmæssige behov, skal have adgang til almindelige skoler, som skal være i stand til at imødekomme deres behov ved at anvende en pædagogik, der er centreret omkring det enkelte barn.

[Vi tror på, at] almindelige skoler, som har denne inklusive orientering, er det mest effektive middel til at bekæmpe diskrimination,

skabe trygge fællesskaber, bygge det inklusive samfund og opnå uddannelse for alle; desuden giver de langt de fleste børn en ordentlig uddannelse og forøger dermed hele uddannelsessystemets effektivitet og ressourceudnyttelse.«

2012 NYDEFINERING AF SPECIAL- UNDERVISNING

Lovændring

I april 2012 har regeringen – med bred tilslutning fra Folketinget – gennemført en ændring af folkeskoleloven, der medfører, at specialundervisning er forbeholdt elever med omfattende støttebehov. Fremover omfatter specialpædagogisk bistand støtte til elever i specialklasser og specialskoler samt undervisning i den almindelige folkeskole, hvor eleven får støtte i mindst ni ugentlige timer. Lovændringen giver kommunerne mulighed for større fleksibilitet i arbejdet

med at tilrettelægge en inkluderende undervisning.

2013 INFLATION?

»I dag er der gået inflation i begrebet inklusion, og vi er nærmest ved at udvande begrebet. Et eksempel er, når en lærer siger, 'I min klasse har vi tre inklusions elever', eller 'inklusionsklassen liggerovre i den anden bygning'. Eller når en specialskoleleder

siger, 'de elever, der skal til inklusion...', som om inklusion var en by, de skulle til. Så kan vi lige så godt sige, at de elever har de og de diagnoser, fejl eller vanskeligheder. Det er vigtigt, at man også får sproget med. Ellers må vi have et nyt begreb om fem eller ti år, for det bliver så udvandet, at det mister sin oprindelige betydning,« siger Susan Tetler.

NY UNDERSØGELSE: FÆRRE BØRN I SPECIALTILBUD

Kommunerne er blevet bedre til at inkludere børn med særlige behov i de almindelige skoleklasser. Det viser en ny undersøgelse fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI), det såkaldte 'Dokumentationsprojekt'. Den første delrapport af projektet, 'Kommunernes omstilling til øget inklusion', slår fast, at det er lykkedes at vende tendensen til stigende eksklusion, som ellers har præget skoleområdet siden midten af 1990'erne.

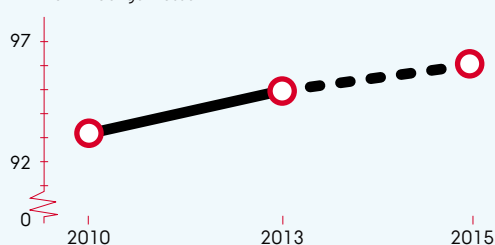
I 2010 var **93,1 %** af børn i skolealderen i almindelige klasser. I 2013 er tallet steget til **94,9 %**. Regeringen har en målsætning om, at tallet skal stige til **96,0 %** i 2015.

Regeringen og KL har i Aftale om kommunernes økonomi for 2013 aftalt, at der skal ske en årlig afrapportering af status for kommunernes omstilling til øget inklusion i perioden frem til 2015.

Rapporten er udarbejdet for Ministeriet for Børn og Undervisning af forskere fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) ved Aarhus Universitet og Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI). Professor Susan Tetler er projektleder.

Rapporten bygger på en repræsentativ undersøgelse af inklusionsprocessen i 12 danske kommuner. Forskerne gentager undersøgelsen to gange til og med 2015.

Procent af børn i skolealderen i almindelige klasser.

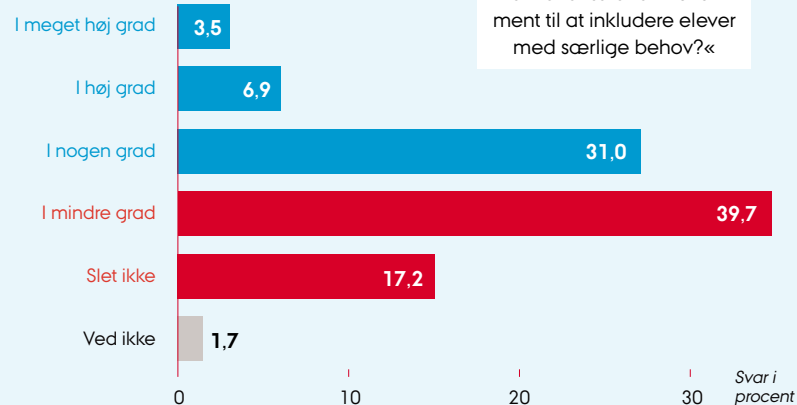
Knap hver 10. lærer er klar til inklusion

Rapporten viser, at alle kommunerne i marts 2013 er i gang med inklusionsproces-

sen. I den forbindelse har alle kommuner set nødvendigheden af at give personalet et kompetenceløft. Men der er forskelle på, hvor langt kommunerne er, og hvordan de har grebet processen an. Selv om kommunerne er klar til inklusion, er det under

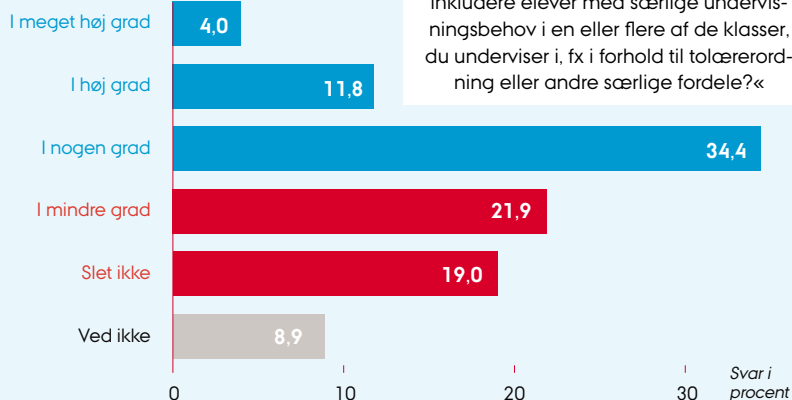
hver 10. af lærerne, der føler sig fagligt rustet til at håndtere de udfordringer, som inklusionsarbejdet medfører. Mange lærere mangler incitamenter til inklusionsopgaven – det peger både lærerne og skolelederne på.

Det mener skolelederne:

»I hvilken grad har den enkelte lærer et incitament til at inkludere elever med særlige behov?«

Det mener lærerne:

»I hvilken grad har du et incitament til at inkludere elever med særlige undervisningsbehov i en eller flere af de klasser, du underviser i, fx i forhold til tolærerrordning eller andre særlige fordele?«

for det er en virksom måde at tænke på for at sætte skub i arbejdet med inklusion. Men det bliver også megalomanisk at tro, at vi kan ændre vores sociale og kulturelle konstruktioner i en grad, så ingen børn opleves som afvigende. Den magt har mennesket slet ikke over det sociale,« siger Helene Ratner og understreger, at det også har en høj pris, hvis det altid er skolen og læreren, der kan justere på noget. Så er det skolens eller lærerens skyld, hvis inklusionen fejler.

Sproglig vending

Susan Tetler er en toneangivende tænker i inklusionsforskningen, og hun plæderer netop

for udtrykket 'børn i problemer'. Susan Tetler har bidraget med at få skrottet formuleringen 'elever med særlige behov' i den nye lovgivning for læreruddannelsen. Under afsnittet Kompetencemål for Lærernes grundfaglighed står der i dag i lovtæksten 'elever, der befinder sig i komplicerede læringsituationer', og det er et udtryk, som Susan Tetler arbejder for at få udbredt. Hvis man skal tale børnenes sag, er det vejen frem, mener hun.

»Vi er nødt til at have en sproglig vending. Ellers får vi aldrig handlingerne til at være i overensstemmelse med holdningerne. Jeg vil meget gerne frem til, at vi ikke siger 'børn med vanskeligheder', 'børn med særlige

behov' eller 'diagnosebørn', for så gør man det til noget iboende i børnene. Det er mødet mellem barnet og læringsmiljøet, der skaber vanskeligheder for barnet,« siger hun.

Susan Tetlers budskab er, at det ikke er det enkelte barns funktionsevne, der sætter grænsen for inklusion. Det er vilkårene, der er til stede i læringsmiljøet, der sætter grænsen.

»Den store udfordring for lærerne er pædagogisk at skulle håndtere de børn, der via deres adfærd udfordrer lærernes klasseledelse. Jeg kan godt forstå, hvis man har en klasse med 25 eller måske 30 elever, at det er en stor mundfuld. Men det er vigtigt at arbejde med børnene i almindelige miljøer, for det er også

der, de skal ud at fungere som voksne. Det er svært at få en ungdomsuddannelse eller et job efter specialskolen. Så hvis man udskiller eleven tidligt i skoleforløbet, så risikerer man at igangsætte en social karriere som førtidspensionist allerede i første klasse,« siger Susan Tetler og henviser til, at specialpædagogisk forskning viser, at mange børn har gavn af at blive inkluderet i den almindelige undervisning. Der vil dog altid være nogle børn, som ikke bør inkluderes, med mindre vilkårene er optimale.

»Mit kernebudskab til lærerne er at tilrettelægge læringsmiljøet, så man kommer hvert barn i møde, så det kan bidrage aktivt, men det skal ikke være for enhver pris. Vi skal ikke have en ny generation af ensomme, isolerede børn, som vi fik i 1980'erne efter Særforsorgens udlægning,« siger Susan Tetler.

Hvordan inklusion?

Der er bred enighed om, at inklusion er det bedste for børnene, såvel blandt politikere, skoleledere, lærere, PPR som inklusionsforskere. For eksempel har adjunkt Helene Ratner erfaret i arbejdet med sin ph.d.-afhandling, at lærere og ledelse var på linje med uddannelsespolitikken og så inklusion som vigtig. Men der var en intern pædagogisk kamp på lærerværelset, for det springende punkt er *hvordan*.

»Jeg har flere steder set, at lærerne bliver uenige, hvis de får udfordret deres professionelle autoritet. Før i tiden ville læreren sende den støjende og urolige elev ud af døren eller op til inspektøren, men i dag forventes læreren at ændre undervisningen, så den urolige adfærd ikke længere er meningsfuld for eleven. På lærerværelset diskuterede man, om man skulle skælde de urolige elever ud eller ej. Nogle lærere mente, at anerkendende pædagogik betyder at sætte grænser, for eksempel gennem skæld ud. Andre lærere synes, at de elever får så meget skæld ud derhjemme, at de er mættet af skæld ud – at det ikke virker,« siger Helene Ratner.

Helene Ratner mener, at skolen oversvømmes af koncepter, metoder og modeller for arbejdet for inklusion, og det kan være vanskeligt for den enkelte skole at finde vej i den jungle. Og det hjælper ikke nødvendigvis, at inklusionslitteraturen typisk fokuserer på de gode eksempler for at skabe inspiration hos praktikere.

»Problemerne forsvinder ikke med et trylleslag, ved at man reflekterer over dem. Der er rigtig mange bøger om, hvordan man laver inklusion, og det er ofte glansbilleder: 'Så gjorde vi sådan og sådan, og så var barnet inkluderet'. Der sker en forenkling af, hvad

MINDRE EKSKLUSION
På tre år er der kommet flere elever med særlige behov i den almindelige skole.

POLIFOTO

der skete: Der opstod et problem, man fandt en løsning, alle er glade. Men det er ikke altid klart, hvad problemet er. Jeg er ikke imod *best practice*, for jeg mener helt sikkert, at det gode eksempel kan inspirere. Men som praktiker står man tit i en situation, hvor problemet ikke er klokkeklart, og hvor løsningen er svært at finde. Derfor skal vi lære at arbejde med de knapt så gode eksempler for at kunne tage etisk stilling til dem i deres fulde kompleksitet,« siger Helene Ratner.

Ingen pixibog

Hverken Susan Tetler eller Helene Ratner vil pege på en særlig metode, for de mener ikke, at der findes én opskrift. Susan Tetler formulerer det sådan her:

»Der er ikke nogen deciderede opskrifter eller en pixibog til total inklusion – heller ikke selv om der er mange af den slags 'fix it'-metoder og -koncepter på markedet i dag. Det vigtigste er, at man har en bred generel pædagogisk viden og kompetence og samtidig også et kendskab til, hvor man kan trække på en specialiseret viden. Som lærer skal man ikke vide alt, men man skal have nogle ressourcerpersoner, man kan gå til for at få supervision.«
Selv om vejen til den inkluderende skole er kompliceret og hård, er Susan Tetler dog ikke i tvivl om, at det er den rigtige retning at gå.

»Jeg tror aldrig, man opnår fuld inklusion, for det kræver nogle meget ideelle vilkår. Men det er godt at have det som mål og udviklingsretning. Det er den vej, vi gerne vil gå. Jeg plejer at sige, at selv den længste rejse begynder

med det første skridt. Og det er en lang rejse, vi er ude på, og måske er den uendelig, men vi ved godt, i hvilken retning vi skal gå.« ■

SUSAN TETLER

Professor mso i specialpædagogik ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet og gæsteproffesor ved Malmö Högskola. Hun forsker i inkluderende pædagogiske indsatser over for børn og

unge i komplicerede læringssituationer. Formand for praksis- og videnspanelet, som er kernen i Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning under Ministeriet for Børn og Undervisning. Medlem af NNDR.dk's bestyrelse (Dansk netværk for handicapforskning) og medlem af Det Centrale Handicapråd under Socialministeriet.

HELENE RATNER

Adjunkt og ph.d., Institut for Ledelse, Filosofi og Politik, Copenhagen Business School (CBS). Hun har i sin ph.d.-afhandling (forsvaret i 2012) undersøgt ledelse af inklusion i folkeskolen med et

særligt fokus på forandringsledelse og reflektive metoder i hverdagens arbejde med inklusion. Forfatter til den nye bog 'Inklusion – dilemmaer i organisation, profession og praksis'. Hun er fagkoordinator og underviser på Masteruddannelsen i Ledelse af Uddannelsesinstitutioner ved Aarhus Universitet og CBS.